

Fryshusets svar på remiss Ju2025/01945

Angående: Förslag om sänkt straffbarhetsålder till 13 år och slopad straffrabatt för unga lagöverträdare

Dnr: Ju202501945

Datum: 20251112

Till: Justitiedepartementet

Från: Fryshuset

Inledning och hänvisning till tidigare remissvar

Fryshuset har vid flera tidigare tillfällen yttrat sig i närliggande frågor i remisserna:

- **Ju2025/00206** – Remissyttrande angående *SOU 2025:11 Straffbarhetsåldern* (2025), där vi avstyrkte förslaget om sänkt straffbarhetsålder till 14 år.
- **Ju2018/05295/L5** – Remissyttrande angående *SOU 2018:85 Slopad straffrabatt för unga myndiga* (2019), där vi avstyrkte förslaget om att slopa ungdomsrabatten för personer mellan 18–21 år.

Vi hänvisar till dessa tidigare yttranden i sin helhet, då de frågor som nu aktualiseras – sänkt straffbarhetsålder, barn i fängelse och slopad straffrabatt – utgör delar av samma straffrättsliga förskjutning: en utveckling där barnen får ta smällen där ett vuxensamhälle misslyckats med att trygga och värna om barnen. Förslagen är kortsiktiga, populistiska och kontraproduktiva. De hanterar symptom snarare än grundorsaker och dessutom vänder sig bort från kunskap, barnrätt och rehabilitering. De är förslag som en samlad expertis säger emot och som handlar mer om hämnd och repression, som inte har ambition eller kommer att lösa grundproblematiken utan snarare riskerar att befästa kriminella identiteter och öka återfallen.

Sammanfattning av ståndpunkt

Fryshuset **avstyrker med kraft** både:

1. förslaget att **sänka straffbarhetsåldern till 13 år**, och
2. förslaget att **slopa eller ytterligare begränsa straffrabatten för unga lagöverträdare**.
3. Förslaget att **barn från 13 ska sitta i fängelse**

Dessa förslag:

- saknar empiriskt stöd,
- strider mot Barnkonventionen,
- fördjupar sociala problem och riskerar att öka kriminaliteten på sikt,
- och försvagar barns och ungas möjlighet till rehabilitering, utbildning och återanpassning.
- Tar inte hänsyn till att vuxna ansvarar för alla barn. De få barn denna lag drabbar är redan en målgrupp som vårt samhälle gång på gång har misslyckats skydda och hjälpa. I det här förslaget får barnen ta skulden för vårt misslyckande.

Utifrån att vi svarat på avskaffandet av straffrabatten och även sänkandet av straffbarhetsåldern hänvisar vi till våra tidigare svar. I det senare är vi än mer kritiska då det gör oss illa till mods att förslaget om att sänka straffbarhetsåldern ytterligare, dvs till 13 år, utan att ens utreda dess konsekvenser tyder på en arrogans och oförsiktighet med våra barn som är häpnadsväckande. Det gör oss också mycket oroliga över hur man resonerar kring var gränsen går för hur långt ned i åldrarna man kan tänka sig att sänka straffbarhetsåldern.

Detta då utskottet verkar ha bestämt sig innan expertisen uttalat sig och även efter att entydig evidens presenterats och en samlad expertis avrått från att fortskrida med förslaget.

”Bevisen lämnar inget tvivel: Fängelse är en misslyckad strategi för att rehabilitera unga och skydda allmänheten,” säger Richard Mendel, rapportens författare och senior forskare vid *The Sentencing Project*.

”Det finns många program- och policyalternativ som kostar mindre och uppnår mycket mer, både när det gäller att minska brottsligt beteende och främja ungas framgång.”

Liksom Brå's rapport, Petrosino et al. (2010) och Mulvey (2011) visar rapporten *Why Youth Incarceration Fails: An Updated Review of the Evidence* att flera studier visar att fängelse inte minskar brottsligt beteende. Tvärtom leder frihetsberövande oftast till högre återfallsfrekvens jämfört med ungdomar som fått villkorlig dom eller andra sociala alternativ. Fängelse orsakar bestående betydande långsiktiga skador för unga, både fysiskt och psykiskt. Ungdomar som hade suttit frihetsberövade i mindre än en månad hade högre frekvens av depression i vuxenlivet och andra rapporter visar betydande ökad dödlighet.

För att visa hur barnen mår i en vuxen häktesmiljö, har vi valt att parafrasera citat från barn som idag sitter häktade med fulla restriktionen, isolerade, i väntan på dom. Isolering av barn i veckor är också något som man inom ramen för remissen oroar sig för och är även något man inte kommit till bukt med trots massiv kritik.

”Det händer att jag tror att jag ska dö i cellen på natten – får ingen luft, kan inte andas. Och ingen kommer när jag ringer på klockan.”

- "Fick träffa mina föräldrar med polis idag – det jobbigaste var när de berättade att min lillebror som är 4 år är ledsn och saknar mig. Han springer varje morgon in i mitt rum och letar efter mig."
- "Jag kan inte äta, spyr upp allt jag försöker få i mig – så har det varit i 10 dagar nu. Sedan jag fördes hit."
- "Kommer jag någonsin att få komma hem – till min familj, mina vänner min skola? Kommer alla att ha glömt bort mig och ingen vilja vara med mig längre?"
- "Jag har gråtit i flera dagar men tjejen i rummet bredvid har gråtit i flera veckor. Hon får hellre ta min IBÅ-tid med personal. Det känns bra att kunna göra något för någon annan."
- "Tankarna är överallt. Är orolig, har mardrömmar – tänk om något händer mamma medan jag är här? Tänk om hon dör? Tänk om jag aldrig får träffa henne igen och höra henne sjunga i köket?"
- "Nu har jag varit här i 8 månader och känner mig helt dum i huvudet och folkrädd. Tappar ord och vet inte hur man pratar längre. Jobbigt att se någon i ögonen. Tänk om det här är jag nu?"
- "Jag saknar min mamma, min pappa, mina syskon och jag saknar mig. Den som jag brukade vara, vem är jag nu?"
- "Känner mig som ett djur och är rädd. De gapar och skriker på nätterna. Första gången jag känner mig som en människa sedan jag kom hit är nu med dig i rummet."
- "Hatar väggarna, hatar att jag inte kan se något fint från fönstret. Jag brukade spela fotboll varje dag, varje dag. Älskade fotboll. Och nu har jag inte sett eller rört en boll på 6 månader."
- "Finns det ens en framtid för mig efter det här? Jag tror inte det. Det känns inte så. Det är över nu."

1. Sänkning av straffbarhetsåldern till 13 år

Vi hänvisar till Fryshusets tidigare yttrande (Ju2025/00206)

En oacceptabel reform utan utredningsunderlag

Regeringen föreslår nu att barn redan från 13 års ålder ska kunna hållas straffrättsligt ansvariga. Detta sker utan ny statlig utredning. Att gå från att barn 13 och 14 år inte kunde hållas straffrättsligt ansvariga och inte ens fick låsas in på Statens institutions styrelse till att kunna sätta dem i fängelse är en extrem förflyttning.

Att införa en sådan reform utan ordentlig beredning strider mot grundläggande

rättsstatsprinciper och undergräver tilltron till det rättsliga systemet och i förlängningen även demokratin.

Barnkonventionen förbjuder fängslande av barn

Enligt artikel 3 och 37 i Barnkonventionen, som är svensk lag, ska barnets bästa vara avgörande, och frihetsberövande endast ske som en absolut sista utväg.

Att införa straffansvar för barn 13-åringar är oförenligt med dessa artiklar. FN:s barnrättskommitté har redan kritiserat Sverige för att överväga en sänkning till 14 år – att nu gå längre är att medvetet bryta mot internationell rätt. Att barn 17, 16, 15, 14, 13 åringar ska sitta i fängelse är inte förenligt med barnkonventionen som dessutom i Sverige är lag.

Forskningen är entydig: straff i unga år ökar kriminalitet

Brottsförebyggande rådet (Brå), Petrosino et al. (2010) och Mulvey (2011) visar att tidiga straff ökar återfallen och cementerar en kriminell identitet.

Danmarks försök att sänka straffbarhetsåldern ledde till högre brottsnivåer – inte färre. Danmark ändrade därför tillbaka.

Barn som frihetsberövas i unga år förlorar skolgång, tillit och framtidstro. I dagsläget uttrycker kriminalvården att de inte kommer att klara av att ta emot barn och risken för att de inte heller får en likvärdig skola är stor, egentligen omöjlig, vilket innebär att reformen skulle strida mot ännu en av våra lagar som värnar om barnens framtid.

Inom fångenskap skapar de nya vänner och nätverk i en kriminogen miljö och får svårare att bryta med kriminalitet – inte lättare. De förlorar viktiga sociala kontakter med sina närmaste som i sin tur ökar riskfaktorerna.

Barn som utnyttjas av vuxna måste ses som offer, inte som förövare

I både gängkriminalitet och internationella konflikter utnyttjas barn av vuxna. Barn som används i konflikter för att mörda och spränga utomlands, så kallade barnsoldater – ses som brottsoffer, cyniskt utnyttjade av stridande parter. Internationell rätt betraktar dessa barn som offer för exploatering. Här väljer vi att straffa dem som om de hade tagit medvetna beslut, som om deras hjärnor var färdigutvecklade och inte saknade konsekvenstänk. Att bestraffa barnen i stället för de vuxna som utnyttjar dem är att vända ansvaret upp och ned. Det är att bete sig lika illa som gängen.

2. Slopad straffrabatt för unga – en återgång till symbolpolitik

Vi hänvisar till Fryshusets tidigare yttrande (Ju2018/05295/L5)

Redan 2019 avstyrkte Fryshuset tydligt förslaget att slopa ungdomsrabatten. De argumenten står fast – och är nu ännu mer relevanta eftersom sänkningen av straffbarhetsåldern riskerar att kombinera med samma repressiva logik.

Avskaffad straffrabatt saknar vetenskapligt stöd

Det finns inget forskningsunderlag som visar att längre straff för unga minskar brottsligheten. Tvärtom visar både svensk och nordisk forskning att ungdomar som döms till fängelse får svårare att sluta begå brott och längre brottskarriärer. Förslaget saknar empiriskt stöd och vilar på en felaktig föreställning om att hårdare straff i sig skapar trygghet.

Kontraproduktiva effekter

Som vi tidigare påtalat leder slopad straffrabatt till att:

- fler unga döms till fängelse i stället för vård eller frivård,
- återanpassning försvåras,
- risken för återfall ökar,
- och gängen rekryterar i stället ännu yngre barn, våldet trycks ner i åldrarna

Denna utveckling har redan skett. Lagen trädde i kraft 2022, samma år såg vi en enorm ökning av barn som användes som barnsoldater för att begå grova brott som skjutningar och sprängningar beställda av gängen. Genom att ta bort mildrande hänsyn för 18–21-åringar kan vi ha bidragit till att trycka ned brottsligheten i ännu lägre åldrar – vilket nu används som argument för att sänka straffbarhetsåldern.

Det är en självförstärkande och destruktiv spiral.

Förslaget slår brett och orättvist

Straffskärpningen drabbar inte bara de grova gängbrottslingarna som reformen sägs rikta sig mot, utan även unga med tillfälliga eller mindre allvarliga förseelser – de som ofta växer ifrån sitt beteende. Det är i unga år som de flesta begår brott, de flesta slutar även att begå brott utan några få.

Att låsa in dessa, att även låsa in unga längre tid riskerar att göra tillfälliga felsteg till livslånga problem när de anammar en kriminell livsstil, hamnar utanför samhället och får nya kriminella nätverk. Dessutom påverkas även de hela systemet som redan är överbelastat och inte kan vårda eller rehabilitera som ämnat som har långsiktiga konsekvenser bland annat högre återfall och svårare att återanpassa sig till samhället. Återfall betyder nya brottsoffer.

3. Kriminalvården saknar förutsättningar att hantera barn och unga

Varken Kriminalvårdens lokaler, kultur eller kompetens är anpassade till barns utvecklingsmässiga behov. Barns hjärnor är under utveckling långt upp i tonåren; deras impulskontroll och konsekvenstänkande är inte färdigbildade. Att möta dessa barn med vuxenfängelser är att förvärpa deras sårbarhet.

Kriminalvårdens egen ledning har varnat för att skärpta ungdomsstraff tränger ut utrymme för återfallsförebyggande arbete och utbildning.

Barn som förlorar skolgång, socialt sammanhang och framtidstro riskerar att institutionaliseras och stigmatiseras.

4. Ekonomiskt ineffektivt och socialt kortsiktigt

Repression är dyrt. Redan förslaget om slopad straffrabatt beräknades 2018 kosta över 1 miljard kronor årligen – pengar som skulle kunna rädda liv, skolgång och familjer om de istället investerades i förebyggande arbete.

Fryshuset ser dagligen hur små resurser kan skapa stora resultat när de används rätt: i mentorskap, avhopparverksamhet och tidiga stödsatser.

Varje krona som går till längre fängelsestraff för barn är en krona mindre till främjande och förebyggande arbete som skapar till hopp, sammanhang och förändring. Alternativ som är en mycket starkare motkraft mot gängkriminaliteten än längre straff och fängelse.

5. En väg framåt – alternativ som fungerar

Fryshuset föreslår i stället att regeringen:

1. **Avstår från att sänka straffbarhetsåldern eller slopa straffrabatten.**
2. **Avstår från att sätta barn i fängelse**
3. **Initierar en ny, oberoende utredning** med barnrätts- och forskningsperspektiv.
4. **Satsar på traumainformerade, samordnade insatser** genom skola, socialtjänst, polis och civilsamhälle.
5. **Utvecklar vårdkedjor och rehabiliterande program** i stället för fängelsevistelser.
6. **Ger civilsamhället ett tydligt mandat och ökade resurser** för att arbeta med unga i riskzon.

Ett tryggt samhälle byggs inte av hårdare straff, utan av starkare relationer, tillit och närvaro.

Avslutande ord

Att föreslå fängelse för 13-åringar och samtidigt slopa mildrande regler för unga vuxna är inte modig politik – det är ett tecken på rädsla och brist på kunskap om reella lösningar. Förslaget saknar både empiri, etik och barnrättslig grund.

Fryshuset vädjar till regeringen:

Välj att se barnen, förstå problematiken och våga göra de förändringar där de gör skillnad – förändringar som bygger trygghet på kunskap, inte rädsla som bygger trygghet på kunskap, inte rädsla.

Barn behöver rättvisa, men rättvisa för barn kräver ansvar från vuxna.